

مسئولیت پذیری و منبع کنترل در نوجوانان

آمنه ناصری^۱، نجمه آرین^۱، ثنا نوری مقدم^۲، زهرا نیک منش^۴

۱ کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان.

۲ کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان.

۳ عضو هیئت علمی و استادیار گروه روانشناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان. زاهدان.

*۴ عضو هیئت علمی و دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان. زاهدان. zahranikmanesh@yahoo.com

چکیده

برخی افراد با مسئولیت‌های متعدد با رویدادهای استرس‌زای زندگی به سهولت کنار می‌آیند، در حالی که برخی دیگر با مسئولیت پذیری کمتر با کوچک‌ترین فشار و استرس شکست می‌خورند. بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری و منبع کنترل انجام شد. پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش مشتمل بر کلیه نوجوانان شهر اسدیه بود که تعداد ۱۰۰ نفر از دانش‌آموزان مدارس دخترانه با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری اطلاعات پژوهش از پرسشنامه منبع کنترل راتر (I-E) و پرسشنامه مسئولیت پذیری (CPI-R) استفاده شد. در نهایت تحلیل آماری داده‌ها در نرم افزار SPSS و با استفاده از آمار توصیفی شامل فراوانی، میانگین و انحراف معیار و آمار استنباطی شامل آزمون تی مستقل و آزمون خی دو (χ^2) صورت گرفت. تحلیل داده‌ها نشان داد که بین میزان مسئولیت‌پذیری نوجوانان و منبع کنترل آن‌ها از لحاظ آماری رابطه معناداری وجود دارد ($P < 0/05$)، همچنین براساس یافته‌ها، بین رشته‌های تحصیلی و منبع کنترل نوجوانان هیچ رابطه معناداری وجود ندارد ($P > 0/29$). براساس یافته‌ها نوجوانان با منبع کنترل درونی، از مسئولیت‌پذیری بیشتری برخوردارند، همچنین در میزان مسئولیت‌پذیری در رشته‌های مختلف تفاوت معناداری وجود دارد، از طرفی تفاوت معناداری بین سبک‌های اسناد در رشته‌های مختلف تحصیلی مشاهده نشد. می‌توان گفت افرادی که در زمینه منبع کنترل دارای جهت‌گیری درونی هستند در مقایسه با افرادی که جهت‌گیری بیرونی دارند؛ کارآمدتر، با پشتکارتر و در یادگیری قوانین لازم برای مسائل ضروری کارآمدتر هستند.

واژگان کلیدی: مسئولیت‌پذیری، منبع کنترل، نوجوانان

مسئولیت‌پذیری یک بخش مهم از رشد شخصیت کودک است. معمولاً کودک از سن دو تا سه سالگی متوجه وجود دیگران می‌شود و می‌فهمد که به دیگران نیاز دارد و باید به آن‌ها و نیازهایشان اهمیت بدهد و به انتظاراتی که از او دارند پاسخ بدهد این روند یک تصویر ایده‌آل از خود را در ذهن کودک ایجاد می‌کند که باعث رشد شخصیت او شده و حس مسئولیت‌پذیری را در وی ایجاد می‌کند (رفعتیان، ۱۳۸۵). مسئولیت‌پذیری از نظر لغوی به معنای پاسخگو بودن، و فرد مسئولیت‌پذیر کسی است که در قبال رفتار خودش پاسخگو باشد (دورت و رویتر^۱، ۲۰۰۱). جریان مسئولیت‌پذیری به اجتماع ختم می‌شود، یعنی افراد در قبال آرامش، امنیت و سلامت جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند مسئولیت دارند و باید علاوه بر پاک و سالم نگه‌داشتن جامعه، با یکدیگر با احترام رفتار کنند و مسئولیت مقابله با رفتارهای نامناسب، ضداجتماعی و غیرقابل قبول را بپذیرند (بلانکت و کولب^۲، ۲۰۰۰). آموزش بچه‌ها برای پذیرش مسئولیت در درون خانواده روش بسیار مطلوبی است برای آماده کردن آن‌ها در پذیرش وظایف و مسئولیت‌های بيشماری که در بیرون از خانواده با آن‌ها مواجه خواهند شد و وسایل لازم را برای استقلال آن‌ها فراهم می‌کند. برای یک کودک که اکنون رشد می‌کند و بعداً نوجوان و بزرگسال می‌شود، توانایی در توفیق مسئولیت‌های اجتماعی خارج از خانواده به فرصت برای تجربه کردن، مشارکت، ارزشمندی، احترام به خود، قدرت و پیوند با اجتماع بستگی دارد (بارت^۳، ۱۳۸۰؛ به نقل مهدوی، عنایتی و نیسی، ۱۳۸۷).

کنترل نیز در جنبه‌های مختلف زندگی دارای اهمیت است. منظور از منبع کنترل این است که شخص تا چه اندازه باور دارد که میتواند بر زندگی خود اثر داشته باشد. به عقیده راتر^۴، یکی از ابعاد آن که افراد را از یکدیگر متمایز می‌نماید، تصور آن‌ها از درجه‌ی کنترلی است که بر رویدادهای زندگی دارند. به عبارتی هر اندازه که فرد احساس کنترل بر رویدادهای موثر زندگی خود داشته‌باشد، به‌عنوان عاملی برای تمایز او از دیگران خواهدبود (گنجی، ۱۳۸۱). منبع کنترل یکی از ویژگی‌های شخصیتی است، براساس مطالعات افراد می‌توانند منبع کنترلی را به وجود آورند که بیشتر درونی باشد تا بیرونی. آن‌ها می‌توانند یاد بگیرند که مسئولیت بیشتری را برای بهداشت و سلامت‌شان تقبل کنند (عبدی فرد، ۱۳۷۴). افرادی که منبع کنترل بیرونی دارند، براین عقیده‌اند که رفتار و نگرش آن‌ها بر تقویت‌کننده‌هایی که دریافت می‌کنند تأثیری ندارد و لاجرم برای بهبود بخشیدن به شرایط خود ارزشی قائل نمی‌شوند (شولتز و شولتز، ۲۰۰۵؛ به نقل از رسولی و فرحبخش، ۱۳۸۸). بعضی از مردم معتقدند که تقویت‌ها

¹ Durt & Ruyter

² Blunkett & coulb

³ Barth

⁴ rotter

وابسته به رفتار خود آن‌هاست، درحالی‌که برخی دیگر تصور می‌کنند که تقویت‌ها به وسیله عوامل بیرونی کنترل می‌شوند. افراد با مکان کنترل درونی در تکالیف خود عملکرد بهتری دارند، کمتر تحت نفوذ دیگران قرار می‌گیرند و برای مهارت‌ها و پیشرفت‌های خود ارزش والاتری قائلند و برای قبول مسئولیت اعمال خود آمادگی بیشتری دارند و از بهداشت روانی بهتری برخوردارند (کریمی، ۱۳۸۴). افراد با خصیصه شخصیتی منبع کنترل درونی بر این باورند که رویداد به رفتار و خصیصه‌های نسبتاً دائمی‌شان بستگی دارند. چنین افرادی باور دارند که می‌توانند از طریق پاداش‌ها، مهارت‌ها، توانایی‌ها و خصیصه‌هایشان بر نتایج اثر بگذارند (مسهودنیا، ۱۳۸۶). بررسی‌های انجام شده در زمینه ویژگی‌های افراد با درک از مرکز کنترل داخلی و خارجی نشان داده‌اند که افراد با درک از مرکز کنترل داخلی، مسئولیت‌پذیری بیشتری دارند و با انگیزه بیشتری برای رسیدن به اهدافشان تلاش می‌کنند (کاگان و سگال^۱، ۱۹۹۲). همچنین بیشتر افرادی که دارای منبع کنترل درونی هستند از سطوح بالای خلاقیت مثل انعطاف‌پذیری و تازگی برخوردارند و این در حالیست که افراد با منبع کنترل بیرونی دارای خلاقیت پایینی هستند و از سطوح پایین خلاقیت مانند پیچیدگی بهره‌مند هستند (برزگر بغروئی و اربابی، ۱۳۹۴). افرادی که جهت‌گیری درونی دارند احتمالاً بیشتر از کسانی که جهت‌گیری بیرونی دارند به خیال‌پردازی درباره موفقیت و کمتر از آن‌ها به خیال‌پردازی درباره شکست می‌پردازند. آن‌ها در موقعیت‌های مختلف اطلاعات بیشتری را کسب و پردازش می‌کنند، انتخاب شخصی بیشتری را تجربه کرده و محبوب‌تر هستند و به‌صورتی رفتار می‌کنند که از لحاظ اجتماعی ماهرانه‌تر است (عبدالله، ۲۰۰۹). آن‌ها با استرس بهتر مقابله می‌کنند، که این در بررسی ۳۶۱ پرستار در آلمان ثابت شده‌است. آن‌هایی که سطح بالاتری از استرس شغلی و فرسودگی را گزارش دادند در منبع کنترل بیرونی نمرات بالاتری گرفتند (اشمیت، نیومن و اوپرمن^۲، ۲۰۰۰). پژوهش دیگری نشان داد افرادی که از منبع کنترل درونی بالاتر هستند، در مدرسه نمرات بالاتری می‌گیرند و نمرات آن‌ها در آزمون‌های پیشرفت تحصیلی بالاتر است (شولتز، ترجمه سید محمدی، ۱۳۸۸). کلر^۳ (۱۹۶۸) در تحقیق خود نشان دادند دانش‌آموزانی که توانایی پایینی دارند تحت شرایط کنترل بیرونی به هدف‌های بیشتری دست می‌یابند. درحالی‌که دانش‌آموزان دارای توانایی بالا وقتی که روی آموزش کنترل داشته‌باشند به موفقیت بیشتری می‌رسند. پژوهش کاگان و سگال (۱۹۹۲) نشان داد که افراد با درک از مرکز کنترل درونی مسئولیت‌پذیری بیشتری دارند و با انگیزه بیشتری برای رسیدن به اهدافشان تلاش می‌کنند. باتوجه به اهمیت و ارزش آموزش مسئولیت‌پذیری با اهداف پیشگیرانه و ارتقای سطح سلامت روان و فقدان این امر که باعث می‌شود فرد در برابر فشارها و استرس‌ها به رفتارهای غیر مؤثر و پرخاشگرانه روی آورد، آموزش آن به کودکان و نوجوانان احساس کفایت، توانایی غلبه بر مشکل، عزت‌نفس و رفتاری

¹ Kagan & Segal

² Schmitz & Neumann & Opperman

³ Keller

هدفمند و متناسب با مشکل را به وجود می‌آورد (رفعتیان، ۱۳۸۴؛ به نقل از مهدوی، عنایتی و نیسی، ۱۳۸۷). نتایج پژوهش حاتمی، محمدی، ابراهیمی و حاتمی (۱۳۸۹) نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری (با صفات اضطراب، پرخاشگری، افسردگی، کمرویی، نکانشگری و آسیب‌پذیری) و منبع کنترل رابطه مثبت معناداری وجود دارد. یافته‌های این پژوهش حاکی از این است که بین مسئولیت‌پذیری، برون‌گرایی و انعطاف‌پذیری نیز رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

در نهایت در این پژوهش نیز قصد داریم به بررسی رابطه بین دو متغیر مسئولیت‌پذیری و منبع کنترل (درونی، بیرونی) را پردازیم.

روش

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی علی پس از وقوع است. جامعه آماری پژوهش تمامی دانش‌آموزان مدرسه دخترانه کوثر شهر اسدیه بودند که ۱۰۰ نفر از آن‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. معیار ورود به پژوهش رضایت آگاهانه دانش‌آموزان و والدین آن‌ها و معیار خروج نیز عدم همکاری در تکمیل پرسشنامه‌ها بود. ابزارهای پژوهش عبارت بودند از: پرسشنامه مسئولیت‌پذیری (CPI-R): این مقیاس جهت ارزیابی افراد بهنجار ۱۲ سال به بالا و نخستین بار توسط هاریسون گاف در سال ۱۹۵۱ با ۶۴۸ سوال و ۱۵ مقیاس برای سنجش ۱۵ ویژگی شخصیتی انتشار یافت، سپس در سال ۱۹۸۷ برای بار دوم توسط وی مورد تجدیدنظر قرار گرفت و تعداد سوال‌های آن به ۱۶۲ و تعداد خرده‌مقیاس‌های آن به ۲۰ خرده‌مقیاس افزایش یافت. در این پژوهش مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری ۴۲ سوالی به منظور سنجش ویژگی‌های وظیفه‌شناسی، احساس تعهد، سختکوشی، جدیت، قابلیت اعتماد، رفتار مبتنی بر نظم و مقررات، منطق و احساس مسئولیت مورد استفاده قرار گرفت (مارنات، ترجمه نیکخو، ۱۳۷۴، به نقل از یونسی). پاسخ‌های این پرسشنامه به صورت دوگزینه‌ای (ص-غ) تنظیم شده است. به سوالات صحیح، یک نمره و به پاسخ‌های غلط، نمره صفر تعلق می‌گیرد. در نهایت مجموع نمره‌های صحیح فرد، نمره مسئولیت‌پذیری وی محسوب شده و نمره بالا نیز به معنی داشتن مسئولیت‌پذیری بیشتر است (گاف، ۱۹۶۷، به نقل از سعادت‌ی شامیر، شهرآرای و فرزاد، ۱۳۸۶). گاف (۱۹۸۷) پس از بررسی پژوهش‌های متعدد دریافت که دامنه تغییر ضرایب بازآزمایی و همسانی درونی برای هریک از خرده‌مقیاس‌ها از میانه ۰/۵۲ تا ۰/۸۱ و میانه ضرایب روایی کلی آن نیز ۰/۷۰ است (سعادت‌ی شامیر، شهرآرای و فرزاد، ۱۳۸۶). رضایی (۱۳۷۷) ضریب پایایی مقیاس مسئولیت‌پذیری را به سه روش تصنیف سوالات فرد و زوج، آلفای کرونباخ و گاتمن محاسبه کرد که به ترتیب ۰/۶۹، ۰/۷۰ و ۰/۶۹ بوده، لذا پرسشنامه دارای روایی و پایایی مطلوب است.

مقیاس منبع کنترل درونی - بیرونی راتر (I-E): مقیاس منبع کنترل (درونی بیرونی)، در سال ۱۹۶۶ توسط راتر طراحی و تدوین شده است. این پرسشنامه ۲۹ ماده دارد که هر ماده دارای دو گزاره است. از این ۲۹ ماده، ۲۳ ماده آن داخلی یا خارجی

بودن منبع کنترل آزمودنی را می‌سنجد و شش ماده دیگر به‌صورتی طراحی شده‌اند که آزمودنی را در تشخیص هدف آزمون گمراه می‌کنند. آزمودنی‌ها از هر جفت ماده آزمون همان که بهتر آن‌ها را توصیف می‌کند را انتخاب می‌نمایند. به پاسخ هر ماده نمره صفر یا یک داده می‌شود. در محاسبه درک از منبع کنترل مجموع نمرات ۱۲ تا ۲۳ بیانگر درک از منبع کنترل داخلی و مجموع کمتر از ۱۲ بیانگر درک از منبع کنترل خارجی است. این آزمون دارای ثبات درونی و پایایی بازآزمایی خوبی است. پایایی و اعتبار این مقیاس که توسط پژوهشگران در سال ۱۳۶۶ منتشر شد بر روی ۵۳۷ نفر از دانشجویان ایرانی به‌ترتیب ۰/۷۲ و ۰/۶۳ بود. پایایی و اعتبار این مقیاس در پژوهش‌های بین فرهنگی مختلف نیز رضایت بخش گزارش شده‌است (رسولی، ۱۳۸۸). راتر روایی این مقیاس را بین ۰/۴۹ و ۰/۸۴ و پایایی آن را به روش باز آزمایی در فاصله زمانی دو ماه ۰/۴۸ تا ۰/۸۳ گزارش نمود.

روند اجرای پژوهش بدین‌صورت بود که جهت جمع‌آوری داده‌ها به آموزشگاه مربوطه مراجعه و با مدیر هماهنگی لازم به‌عمل آمد. پس از ذکر توضیحات لازم برای دانش‌آموزان، پرسشنامه‌های پژوهش توزیع گردید. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل آماری از نرم افزار **spss** و آمار توصیفی جهت محاسبه میانگین، انحراف معیار، تعیین فراوانی و در آمار استنباطی جهت بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها از روش آماری کولموگروف – اسمیرنوف و جهت مراحل تجزیه و تحلیل این پژوهش از آزمون تی مستقل و آزمون خی دو (2X) استفاده شد.

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی سن و رشته تحصیلی افراد شرکت کننده در پژوهش

رشته تحصیلی	سن	فراوانی	درصد فراوانی	میانگین سن	انحراف استاندارد
انسانی	۳۲	۲۷/۳۲	۱۶/۰۷	۰/۶۹	
ریاضی	۴۱	۴۹/۲۴	۱۶/۲۲	۰/۴۲	
تجربی	۲۷	۲۳/۴۴	۱۶/۶۰	۰/۸۹	

آمار توصیفی نشان می‌دهد که از میان ۱۰۰ نفر آزمودنی، در رشته انسانی ۳۲ نفر (۲۷/۳۲ درصد) با میانگین سن ۱۶/۰۷ و انحراف استاندارد ۰/۶۹، در رشته ریاضی ۴۱ نفر (۴۹/۲۴ درصد) با میانگین سن ۱۶/۲۲ و انحراف استاندارد ۰/۴۲ و در رشته تجربی ۲۷ نفر (۲۳/۴۴ درصد) با میانگین سن ۱۶/۶۰ و انحراف استاندارد ۰/۸۹ هستند.

جدول ۲: توزیع فراوانی متغیر منبع کنترل به تفکیک رشته تحصیلی

رشته	بیرونی		درونی		کل
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
ریاضی	۳۱	۸۳/۱	۱۰	۱۶/۹	۴۱
تجربی	۲۰	۶۹/۶	۷	۳۰/۴	۲۷
انسانی	۲۷	۸۱/۴۹	۵	۱۸/۵۱	۳۲

باتوجه به جدول ۲ نشان می‌دهد که از ۴۱ دانش‌آموز در رشته ریاضی ۳۱ نفر (۸۳/۱٪) در منبع کنترل بیرونی و ۱۰ نفر (۱۶/۹٪) در منبع کنترل درونی، از ۲۷ دانش‌آموز رشته تجربی ۲۰ نفر (۶۹/۶٪) در منبع کنترل بیرونی و ۷ نفر (۳۰/۴٪) در منبع کنترل درونی، و از ۳۲ دانش‌آموز در رشته انسانی ۲۷ نفر (۸۱/۴۹٪) در منبع کنترل بیرونی و ۵ نفر (۱۸/۵۱٪) در منبع کنترل درونی قرار دارند. نمودار ۳ توزیع فراوانی متغیر منبع کنترل را به تفکیک رشته تحصیلی نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳: میانگین و انحراف معیار نمرات مسئولیت‌پذیری به تفکیک رشته تحصیلی

مستولیت‌پذیری	میانگین	انحراف معیار
ریاضی	۲۵/۲۰	۴/۲۸
تجربی	۲۵/۶۹	۵/۱۸
انسانی	۲۶/۴۰	۵/۱۹

باتوجه به جدول ۳، میانگین و انحراف معیار در میزان مسئولیت‌پذیری به ترتیب در رشته ریاضی ۲۵/۲۰ و ۴/۲۸، رشته تجربی ۲۵/۶۹ و ۵/۱۸ و در رشته انسانی ۲۶/۴۰ و ۵/۱۹ است.

جدول ۴: میانگین، انحراف استاندارد و بررسی نرمال بودن متغیر مسئولیت‌پذیری

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	K-Z	سطح معناداری
مسئولیت‌پذیری	۲۴/۹۸	۴/۷۲	٪۹۴	۰/۳۲

باتوجه به نتایج جدول ۴، متغیر مسئولیت‌پذیری در سطح $P < ۰/۰۵$ نرمال است ($P = ۰/۳۲$).

سوالات پژوهش عبارت بودند از: آیا بین مسئولیت‌پذیری و منبع کنترل (درونی - بیرونی) تفاوت معناداری وجود دارد؟ و آیا در مسئولیت‌پذیری بین رشته‌های متفاوت تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۵: مقایسه میزان مسئولیت‌پذیری در دو گروه منبع کنترل درونی و بیرونی دانش‌آموزان

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	سطح تفاوت میانگین معناداری
مسئولیت-پذیری	منبع کنترل درونی	۲۵	۲۷	۳/۶۷	-۲/۹۸	۰/۰۰۴
	منبع کنترل بیرونی	۷۵	۲۴/۶۶	۴/۸۷		

باتوجه به جدول بالا t مشاهده شده در آزمون (-۲/۹۸) در سطح ($P = ۰/۰۰۴$) معنادار است. لذا با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان

گفت بین مسئولیت‌پذیری و منبع کنترل درونی و بیرونی تفاوت معناداری وجود دارد ($P < ۰/۰۵$).

جدول ۶: نتایج تحلیل واریانس یک راه جهت مقایسه میانگین مسئولیت‌پذیری در رشته‌های تحصیلی

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	F	سطح معناداری
مسئولیت‌پذیری	انسانی	۳۲	۲۵/۶۵	۵/۱۲	۰/۶۷	۰/۵۱
	ریاضی	۴۱	۲۴/۸۲	۴/۱۶		

تجربی ۲۷ ۲۰۱۴ ۵۰۵

باتوجه به جدول بالا F مشاهده شده (۰.۶۷) برای بررسی تفاوت میانگین بین سه گروه رشته‌های تحصیلی در سطح (P=۰.۵۱)

معنادار نیست. بنابراین بین مسئولیت‌پذیری در رشته‌های تحصیلی هیچ تفاوت معناداری مشاهده نشد (P>۰/۰۵).

جدول ۷: نتایج آزمون خی دو برای بررسی ارتباط بین رشته های تحصیلی و منبع کنترل بیرونی و درونی در رشته های مختلف تحصیلی

رشته	منبع کنترل		کل	درجه آزادی (DF)	مقدار احتمال (خی دو)
	بیرونی	درونی			
ریاضی	۳۱	۱۰	۴۱	۳	۰/۲۹
تجربی	۲۰	۷	۲۷		
انسانی	۲۷	۵	۳۲		

همانگونه که در جدول ۷ ملاحظه می‌شود، باتوجه به مقدار احتمال (P>۰/۲۹) این تفاوت به لحاظ آماری معنادار نیست؛ لذا

بین رشته تحصیلی و منبع کنترل دانش‌آموزان هیچ رابطه آماری وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

در راستای پاسخ به سوالات پژوهش می‌توان گفت که بین میزان مسئولیت‌پذیری در منبع کنترل بیرونی و درونی تفاوت آماری معناداری وجود دارد و میانگین نمرات مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در منبع کنترل درونی بیشتر از دانش‌آموزان دارای منبع کنترل بیرونی است. بنابراین دانش‌آموزان با منبع کنترل درونی، از مسئولیت‌پذیری بیشتری برخوردارند. این یافته‌ها با نتایج مطالعات حاتمی، محمدی، ابراهیمی و حاتمی (۱۳۸۹)، عبدالله (۱۹۸۹)، رفعتیان (۱۳۸۴)، اشمیتز، نیومن و اوپرم (۲۰۰۰)، کریمی (۱۳۸۴)، عبدی فرد (۱۳۷۴)، گنجی (۱۳۸۱)، شولتز و شولتز (۲۰۰۵)، مسعودنیا (۱۳۸۶)، کاگان و سگال (۱۹۹۲)، برزگر بفروئی و اربابی (۱۳۹۴) و کلین و کلر (۱۹۶۸) همخوانی دارد. در تبیین این موضوع می‌توان گفت که افراد با جهت‌گیری درونی در مقایسه با افرادی که جهت‌گیری بیرونی دارند کارآمدتر، با پشتکارتر و در یادگیری قوانین لازم برای مسائل ضروری کارآمدتر هستند. این افراد با منبع کنترل درونی معتقدند که رویدادهای مثبت زندگی در نتیجه برنامه ریزی دقیق و کوشش خودشان است، لذا برای اعمال و رفتار و پیامدهای ناشی از آن قبول مسئولیت می‌کنند. همچنین در میزان مسئولیت‌پذیری در رشته‌های مختلف تفاوت معناداری وجود دارد، از طرفی تفاوت معناداری بین سبک‌های اسناد در رشته‌های مختلف تحصیلی مشاهده نشد. نتایج پژوهش عقیلی و نصیری (۱۳۹۳) با پژوهش حاضر ناهمخوان است. این یافته را می‌توان براساس نظریه مزلو تبیین نمود. اگر نیازهای اساسی دانش‌آموزان برآورده نشده باشد، یادگیری آسیب می‌بیند. با این حال مهمترین نیازها شامل نیازهای کمبود، نیازهای محبت و عزت نفس هستند. دانش‌آموزانی که احساس می‌کنند دوست داشتنی و لایق نیستند، بعید است که برای رسیدن به نیازهای رشد سطح بالاتر مانند جستجو کردن دانش یا خلاقیت و گشودگی به عقاید تازه و مسئولیت‌پذیری که از

ویژگی‌های افراد خودشکوفاست، انگیزش نیرومندی داشته باشند. از این رو، وقتی دانش‌آموزان از بودن در مدرسه و تحصیل در رشته خود احساس رضایت کنند، اهدافی را بر می‌گزینند که به عملکرد تحصیلی بهتر بیانجامد. در نتیجه این امر مسئولیت‌پذیری بالاتری خواهد داشت.

در نهایت با توجه به اینکه نمونه پژوهش حاضر دانش‌آموزان مدارس دخترانه بودند؛ لذا نتایج را نمی‌توان به فراگیران دیگر مقاطع تحصیلی و دانشجویان تعمیم داد. براساس یافته‌ها توصیه می‌شود که کارگاه‌های آموزشی جهت آشنا نمودن مربیان و اساتید و فراگیران در خصوص منبع کنترل و مسئولیت‌پذیری و اثرات آن برای دانش‌آموزان طراحی گردد. همچنین به محققان پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آتی به بررسی هر دو جنسیت و در مقاطع مختلف تحصیلی بپردازند.

منابع:

برزگر بفرولی، کاظم و اربابی، یونس (۱۳۹۴). رابطه بین منبع کنترل و تنیدگی شغلی با رضایت شغلی در معلمان و کارکنان مدارس استثنایی. *مجله تعلیم و تربیت استثنایی*. شماره ۱، دوره ۱۲۹.

حاتمی، حمیدرضا، محمدی، ناهید، ابراهیمی، محسن، حاتمی، معصومه (۱۳۸۹). رابطه منبع کنترل و ویژگی‌های شخصیتی. *اندیشه و رفتار در روانشناسی بالینی (اندیشه و رفتار)*. ۵ (۱۸)، ۲۱-۳۰.

رفعتیان، عبدالحسین (۱۳۸۵). مسئولیت‌پذیری. تهران: نشر قطره.

رسولی، زینب، فرحبخش، کیومرث (۱۳۸۸). رابطه سبک‌های دلبستگی و منبع کنترل با سازگاری زناشویی. *نشریه اندیشه و رفتار روان‌شناسی بالینی*. شماره ۱۳.

سعادت‌ی شامیر، ابوطالب، شهرآرای، مهرناز، فرزاد، ولی‌اله (۱۳۸۶). بررسی ارتباط بین سبک‌های هویت و مسئولیت‌پذیری در دانشگاه‌های تهران. *فصلنامه علمی پژوهشنامه تربیتی*. ۳ (۱۰): ۱-۲۶.

شولتز، دوآن (بی تا). نظریه‌های شخصیت. ترجمه کریمی، یوسف، نیکخوا، محمدرضا، بحیرایی، هادی، گودرزی، بهزاد، نقشبندی، سیامک و جمهری، فرهاد (۱۳۸۹). تهران: نشر ارسباران.

شولتز، دوآن، شولتز، سیدنی آلن (بی تا). نظریه‌های شخصیت. ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۸۸). تهران: نشر ویرایش.

کریمی، یوسف (۱۳۸۴). روانشناسی اجتماعی (نظریه‌ها، مفاهیم و کاربردها). نشر ارسباران.

گنجی، حمزه (۱۳۸۱). بهداشت روانی. تهران: نشر ارسباران.

عبدی فرد، سهیلا (۱۳۷۴). بررسی رابطه حمایت اجتماعی و منبع کنترل درونی با سازگاری در دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه مشهد». پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه، تربیت معلم تهران.

مهدوی، اسماعیل، عنایتی، میر صلاح الدین، نیسی، عبدالکاسم (۱۳۸۷). بررسی اثربخشی آموزش مسئولیت پذیری بر عزت نفس دانش آموزان پسر مقطع متوسطه. یافته های نو در روان شناسی (روان شناسی اجتماعی). ۳ (۹): ۱۱۵-۱۲۹.

Abdullah, M.C, et al. (2009) "Adjustment amongst First Year Students in a Malaysian University". *European Journal of Social Sciences*. V. 8, N.3.

Blunkett & coulby, d.e (2000). cultural identity and political responsibility. *Journal of personality*. 221, 87 (4).

Durt,t & Ruyter a,(2001). The benefits of taking responsibility and acting asa responsible man. *journal of social psychology*, 29,475-97

Kagan, J., & Segal, J. (1992). *Psychology an introduction* (7th ed). Philadelphia: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.

Keller, F. S. (1968). Goodbye, teacher. *Journal of Ap-plied Behavior Analysis*, 1, 79– 89.

Schmitz, N., Neumann, W., & Opperman, R (2000). Stress, burnout and locus of control in German nurses. *International Journal of Nursing Studies*, 37, 95-99.

Responsibility and source of control in adolescents

Amene Naseri¹, Najme Ariyan², Sana NooriMoghaddam³, *Zahra NikManesh⁴

1. MA of Psychology, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

2. 1. MA of Psychology, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

3. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

*4. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran. zahranikmanesh@yahoo.com

Abstract

Some people with multiple responsibilities easily cope with stressful life events, while others with less responsibility fail with the slightest pressure and stress. Therefore, the present study was conducted to investigate the relationship between responsibility and source of control. The present study is a descriptive correlational study. The statistical population of the study included all adolescents in Asadiyeh that 100 students of girls' schools were selected using the available sampling method. In order to collect research information, the Rutter Control Source Questionnaire (I-E) and the Responsibility Questionnaire (CPI-R) were used. Finally, statistical analysis of data was performed in SPSS software using descriptive statistics including frequency, mean and standard deviation and inferential statistics including independent t-test and chi-square test (χ^2). Data analysis showed that there is a statistically significant relationship between adolescents' responsibility and their source of control ($P < 0.05$), also based on the findings, there is no significant relationship between fields of study and adolescents' source of control ($P > 0.29$). According to the findings, adolescents with internal control have more responsibility, there is also a significant difference in the level of responsibility in different fields, and on the other hand, there was no significant difference between the styles of documents in different fields of study. It can be said that people who have an internal orientation in the field of control source compared to people who have an external orientation; they are more efficient, more persistent and more efficient in learning the necessary rules for essential issues.

Keywords: Responsibility, Source of control, Adolescents